

Aguna: Missing Husband and Who May Not Testify
Dec. 6, 1998

1) Leniencies by Aguna

משנה מסכת יבמות פרק טז משנה ז

אמר רבי עקיבא כשירדתי לנהרדעא לעבר השנה מצאתי נחמיה איש בית דלי אמר לי שמעתי שאין משיאין את האשה בארץ ישראל על פי עד אחד אלא רבי יהודה בן בבא ונומיתי לו כן הדברים אמר לי אמור להם משמי אתם יודעים שהמדינה משובשת בגייסות מקובלני מרבן גמליאל הזקן שמשאין את האשה על פי עד אחד וכשבאתי והרציתי הדברים לפני רבן גמליאל שמח לדברי ואמר מצאנו חבר לרבי יהודה בן בבא מתוך הדברים נזכר רבן גמליאל שנהרגו הרוגים בתל ארזא והשיא רבן גמליאל הזקן נשותיהם על פי עד אחד והוחזקו להיות משיאין על פי עד אחד והוחזקו להיות משיאין עד מפי עד מפי עבד מפי אשה מפי שפחה רבי אליעזר ורבי יהושע אומרים אין משיאין את האשה על פי עד אחד רבי עקיבא אומר לא על פי אשה ולא על פי עבד ולא על פי שפחה ולא על פי קרובים אמרו לו מעשה בבני לוי שהלכו לצוער עיר התמרים וחלה אחד מהם בדרך והביאוהו בפונדק ובחזרתם אמרו לפונדקית איה חבירנו אמרה להם מת וקברתיו והשיאו את אשתו אמרו לו ולא תהא כהנת כפונדקית אמר להם לכשתהא פונדקית נאמנת הפונדקית הוציאה להם מקלו ותרמילו וספר תורה שהיו בידו:

שולחן ערוך אבן העזר הלכות אישות סימן יז סעיף ג

אשה שהלך בעלה למדינת הים והעידו עליו שמת אפילו עד אחד אפילו העד עבד או שפחה או אשה או קרוב מותרת ואפילו עד מפי עד או אשה מפי אשה או עבד או שפחה או קרוב כשרים לעדות זו ופסולי עדות אם פסולים מדרבנן כשרים לעדות זו אבל פסולי עדות דאורייתא פסולים ואם מסיחים לפי תומם כשרים וכן עובד כוכבים או ישראל מומר לעבודת כוכבים ולכל התורה כלה אם הוא מסיח לפי תומו נאמן. הגה: לא בא עד בדרכים הנזכרים רק יוצא קול הברה בעיר שמת אין משיאין את אשתו (ת"ה ס' רכ"ב ובתשובת הרמב"ן ס' פ').

תלמוד בבלי מסכת יבמות דף קיז עמוד א

מתני'. הכל נאמנין להעידה חוץ מחמותה ובת חמותה וצרתה ויבמתה ובת בעלה מה בין גט למיתה שהכתב מוכיח.

שולחן ערוך אבן העזר הלכות אישות סימן יז סעיף ד

הכל נאמנים להעיד לה עדות זו חוץ מחמש נשים שחזקתן שונאות זו את זו שאין מעידות במיתת בעלה שמא יתכוונו לאסרה עליו ועדיין הוא קיים ואלו הן חמותה, (אפי' אינה עתה חמותה רק אם יבמה) (טור), ובת חמותה, וצרתה, ויבמתה, ובת בעלה. (וכן היא לא תעיד להם) (טור).

שולחן ערוך אבן העזר הלכות אישות סימן יז סעיף ה

אם עד א' אמר לאשה בינו לבניה מת בעליך אינה צריכה שוב לעדותו אלא באה לב"ד ואומרת מת בעלי אבל אם בא העד שאמרה בשמו מת ואמר שלא אמר מת לא מהימנא. הגה: ואין הב"ד צריכין לשלוח אחריו אע"פ שהוא בעיר אלא סומכין אעד מפי עד לכתחלה (תשובת מהרי"ו ס' ט').

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת יבמות פרק טז הלכה ז

גמ' מצאו כתוב בשטר מת פלוני נהרג פלוני רבי ירמיה אמר משיאין את אשתו. ר' בון בר כהנא אמר אין משיאין את אשתו. מתניתא מסייעא לדין ומתניתא מסייעא לדין. מתניתא מסייעא לר' ירמיה ע"פ עדים. לא על פי כתבן ולא ע"פ מתורגמן ולא עד מפי עד. ועכשיו אין משיאין עד מפי עד. ודכוותה על פי כתבן ועל פי מתורגמן משיאין. ומתניתא מסייעא לרבי בון בר כהנא יפה כח העדים מכח השטר וכח השטר מכח העדים שהעדים שאמרו מת פלוני נהרג פלוני משיאין את אשתו. מצאו כתוב בשטר מת פלוני נהרג פלוני אין משיאין את אשתו. יפה כח השטר מכח העדים שהמלוה את חבירו בעדים גובה מנכסין בני חורין בשטר גובה מנכסין משועבדין:

רמב"ם הלכות גירושין פרק יג הלכה כח

מצאו כתוב בשטר מת איש פלוני בן פלוני או נהרג איש פלוני בן פלוני ונודע שזה כתב ישראל הרי זה תנשא אשתו וכן מי שנשתתק ובדקו אותו כדרך שבדקין לגיטין ונמצאת דעתו מכוונת וכתב שמת פלוני בן פלוני סומכין על כתיבתו ותנשא ואין בודקין עידי אשה בדרישה וחקירה, שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר אלא להקל משום התרת עגונה.

מגיד משנה הלכות גירושין פרק יג הלכה כח

מצאו שטר וכו'. בירושלמי ונכתב כאן בהלכות מצאו בשטר כתוב וחתום מת איש פלוני או נהרג איש פלוני ר' ירמיה אומר משיאין את אשתו ר' בון בר כהנא אומר אין משיאין את אשתו ופסק רבינו כדברי המקיל וכן מוכיח בהלכות בפרק מי שאחזו. וכתב רבינו

ונודע שזה כתבו ישראל. ובאפשר שכוונתו היא למעוטי אם היה כתב עכו"ם והטעם לפי שלא הוכשר עכו"ם אלא במסל"ת אבל לא כתבו לפיכך צריך שידוע שהוא כתב ישראל אבל אין צריך שיתקיים שיכירו מי הוא שכתבו שא"כ היה אומר רבינו והוא שיתקיים או שנודע מי כתבו כלומר אפילו בעד אחד שיעיד שפלוני כתבו. אבל הרשב"א כתב שנראה שרבינו סובר דדוקא כשנתקיים אותו כתב והוא ז"ל הסכים לדעת האומרים שאפי' בלא מקויים משיאין:

שולחן ערוך אבן העזר הלכות אישות סימן יז סעיף יא

מצאו כתוב בשטר מת איש פלוני בן פלוני או נהרג תנשא אשתו. ואפילו אינו מקויים ולהרמב"ם צריך שידעו שהוא כתב ישראל. הגה: וכן ראוי להחמיר ואפי' אם יודעים שהוא כתב ישראל אם י"ל שכתב כן משום שיצא קול שמת כגון שטבע במים שאין להם סוף וכדומה אין מתירין על הכתב שחוששין שכתב כן מפני הקול שיצא (תה"ד סימן ר"מ).

שולחן ערוך אבן העזר הלכות אישות סימן יז סעיף יד

כבר אמרנו שהעובד כוכבים שהסיח לפי תומו משיאין על פיו כיצד היה מסיח לפי תומו ואמר אוי לפלוני שמת כמה היה נאה וכמה טובה עשה עמי או שהיה מסיח ואומר כשהייתי בא בדרך ונפל פלוני שהיה מהלך עמנו ומת ותמהנו לדבר זה כיצד מת פתאום וכיוצא בדברים אלו שהם מראים שאין כוונתו להעיד ה"ז נאמן וישראל ששמע מעו"ג המסיח לפי תומו מעיד ששמע ממנו ותנשא אשתו על פיו.

הגה: וכן אם אמר פלוני מת במסיח לפי תומו וע"פ שלא אמר דברים אחרים מקרי שפיר מסיח לפי תומו (ריב"ש סי' שע"ז) ויש מחמירים (ב"י בשם הר"ן).

בד"א בשלא היה שם אמתלאה אבל אם היה שם אמתלאה בשיחת העו"ג שמא נתכוין לדבר אחר כמו שאמר לאחד עשה לי כך וכך שלא אהרוג אותך כדרך שהרגתי לפלוני אין זה מסיח לפי תומו שכוונתו להטיל אימה על זה. הגה: וכן במקום שיש לחוש לשקרא שלמדוהו לומר כך אין סומכין עליו (ר"י נתיב כ"ג) וכן אם שמע מערכאות של עובדי כוכבים שאמרו: הרגנו פלוני אינם נאמנים שהם מחזיקים ידי עצמם בזה להתפאר וכן כל כיוצא בדברים אלו. הגה: וי"א דכל ערכאות של עובדי כוכבים אינם נאמנים אפילו אומרים שנהרג בדין שלא על ידם (טור בשם הרא"ש) וכל זה דוקא בערכאות אבל שאר עובדי כוכבים משיחים לפי תומם ואומרים שנדון בערכאות של עובדי כוכבים, נאמנים (פסקי מהרא"י סי' ל"ד).

שולחן ערוך אבן העזר הלכות אישות סימן יז סעיף מג

האשה עצמה נאמנת לומר שמת בעלה, ותנשא או תתייבם על פיה ונותנים לה עיקר כתובתה אם תתייבם נכנס היבם לנחלה על פיה.

(ואפילו אשה שהיא שוטה, נאמנת) (תא"ו נ' כ"ג) ובלבד שידועת בטיב נשואין ואלמנות (שם בשם הרמב"ם).

במה דברים אמורים כשבאה לבית דין ואמרה מת בעלי התיירוני ולא הזכירה שם כתובה מתירין אותה לינשא ומשביעין אותה ונותנים לה כתובה אבל אם באה ואמרה מת בעלי תנו לי כתובתי אף לינשא אין מתירין אותה שעל עסקי הכתובה באה והרי זו בחזקת שלא מת ואין דעתה לינשא אלא ליטול כתובתה מחיים בלבד. (וי"א דאפילו יש לה עד שמת, לא מהני בכה"ג) (ב"י בשם הריטב"א).

שולחן ערוך אבן העזר הלכות אישות סימן יז סעיף מח

במה דברים אמורים שהאשה נאמנת לומר מת בעלי כשיש שלום בינו לבינה ושלום בעולם אבל אם יש קטטה בינו לבינה כגון שאמרה גרשתי בפני פלוני ופלוני ובאו אותם העדים והכחישוה או שהמיר בעלה והניחה עגונה (הגהות אלפסי)

ואח"כ הלכה היא ובעלה למדינה אחרת ובאה ואמרה מת בעלי אינה נאמנת.

(ואפילו אמרה קברתי). (ב"י בשם הג"מ פי"ג מהלכות גירושין)

אע"פ ששלום בעולם ואפילו בא עד אחד והעיד לה שמת בעלה לא תנשא שמה היא שכרה אותו ואם נשאת לא תצא שהרי יש לה עד וכן אם היתה מלחמה בעולם ובאה ואמרה מת בעלי במלחמה אינה נאמנת אע"פ שיש שלום בינו לבינה תסמוך דעתה על דברים שרובן למיתה ותאמר מת כגון שנהרגו הראשונים ואחרונים שהיה בעלה באמצען שהרי היא אומרת מאחר שנהרגו אלו ואלו נהרג הוא בכללן לפיכך אינה נאמנת אפילו אומרת קברתי וי"א שאם אמרה קברתי נאמנת. ואם אמרה מת על מטתו נאמנת לדברי הכל.

הגה: וה"ה כל שאומרות שמת או נהרג רחוק מן המלחמה מהימני דלא שייך לומר בדדמי אלא באומרת שמת או נהרג במלחמה ממש אבל שלא במלחמה אפילו הלך שם סמוך למערכת המלחמה לקנות שלל נאמנת (במרדכי פ' האשה בתרא בשם ראב"ה).